

ชุดเพียแพร้อมคืควารู้ตัมแนวพระรชดำริ

ทรงงานส้นต่อสร้งสุขปวงประชำ

“ฉันเดินตามรอยเท้าอันรวดเร็วของพ่อโดยไม่หยุด
ผ่านเข้าไปในป่าใหญ่ น้ากลัว กับ แม่ไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด มืดและกว้าง
มีต้นไม้ใหญ่เหมือนหอคอยที่เข้มแข็ง
พ่อจ๋า... ลูกหิวจะตายและเหนื่อยด้วย
ดูซิจะ... เลือดไหลออกมาจากเท้าทั้งสองที่บาดเจ็บของลูก
ลูกกลัวงู เสือ และหมาป่า
พ่อจ๋า... เราจะถึงจุดหมายปลายทางไหม..?
ลูกเอ๋ย... ในโลกนี้ไม่มีที่ไหนดอกที่มีความรื่นรมย์ และความสบายสำหรับเจ้า
ทางของเราได้ปูด้วยดอกไม้สวยงาม
จงไปเกิด แม้มันจะเป็นสิ่งบีบคั้นหัวใจเจ้า
พ่อเห็นแล้วว่า หนามตำเนื้ออ่อนๆ ของเจ้า
เลือดของเจ้า เปรียบดังกับกิมบับในโหลน้ำเกลือ
น้ำตาของเจ้าที่ไหลต้องพุ่มไม้สีเขียว
เปรียบดังเพชรบนมรกตที่แสดงความงดงามเต็มที่
เพื่อนมนุษย์ชาติ จงอย่าละความกล้า
เมื่อเผชิญกับความทุกข์ ให้อดทนและสุขุม
และจงมีความสุขที่ได้ยึดอุดมการณ์ที่มีค่า
ไปเกิด... ถ้าเจ้าต้องการ... เดินตามรอยเท้าพ่อ”

พระราชนิพนธ์ “เดินตามรอยเท้าพ่อ”
ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คำนำ

ทรงงานสานต่อสร้างสุขปวงประชา

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้จัดทำหนังสือชุด “เผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ” ในปี ๒๕๕๘ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๕๘ โดยรวบรวมหนังสือที่สำนักงาน กปร. จัดพิมพ์แล้วมาดำเนินการปรับปรุงเพิ่มเติมสาระสำคัญ โดยเฉพาอย่างยิ่งตัวอย่างของความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการทรงงานสานต่อพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมถึงเรื่องราวการสนองพระราชดำริของสำนักงาน กปร. ที่ก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมากมายกว่า ๔,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ และการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมตัวอย่างการประยุกต์ใช้ที่ถูกต้อง ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ซึ่งได้ให้ข้อคิดชี้แนะเนื้อหาที่มาจากพระราชดำริ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้ในการศึกษาอย่างง่าย ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างรวดเร็วจากผลสำเร็จและตัวอย่างที่มีให้เห็นเป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้านและทุกมิติ

ดังนั้น สำนักงาน กปร. จึงได้จัดทำหนังสือชุด “เผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ” จำนวน ๔ เล่ม ประกอบไปด้วย

- ๑) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ๒) เศรษฐกิจพอเพียง
- ๓) ทรงงานสานต่อสร้างสุขปวงประชา
- ๔) ๓ ทศวรรษ กปร.

สำหรับหนังสือชุด **เผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ** เล่มที่ ๓ **“ทรงงานสานต่อสร้างสุข
ปวงประชา”** นี้ได้รวบรวมพระราชดำริและการทรงงานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ที่ทรงงานสานต่อพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
อันเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ ด้านโภชนาการ
และสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท ดังพระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานแก่สำนักงานเลขาธิการ กปร. (สำนักงาน กปร. ขณะนั้น) เมื่อเดือนธันวาคม
๒๕๒๘ ความตอนหนึ่งว่า

**“...เพราะตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่จะยกฐานะความเป็น
อยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น...เมื่อโตขึ้นมา พอมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแส
หรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำ
เป็นประจำอยู่แล้ว...”**

สำนักงาน กปร.

เมษายน ๒๕๕๙

สารบัญ

พระราชประวัติการทรงงานพัฒนา
ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๖

ทรงงานสานต่อสร้างสุขปวงประชา

๑๓

๑. ด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย

๓๐

๒. ด้านการศึกษา

๔๒

๓. ด้านการพัฒนาอาชีพ

๕๒

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม

๖๐

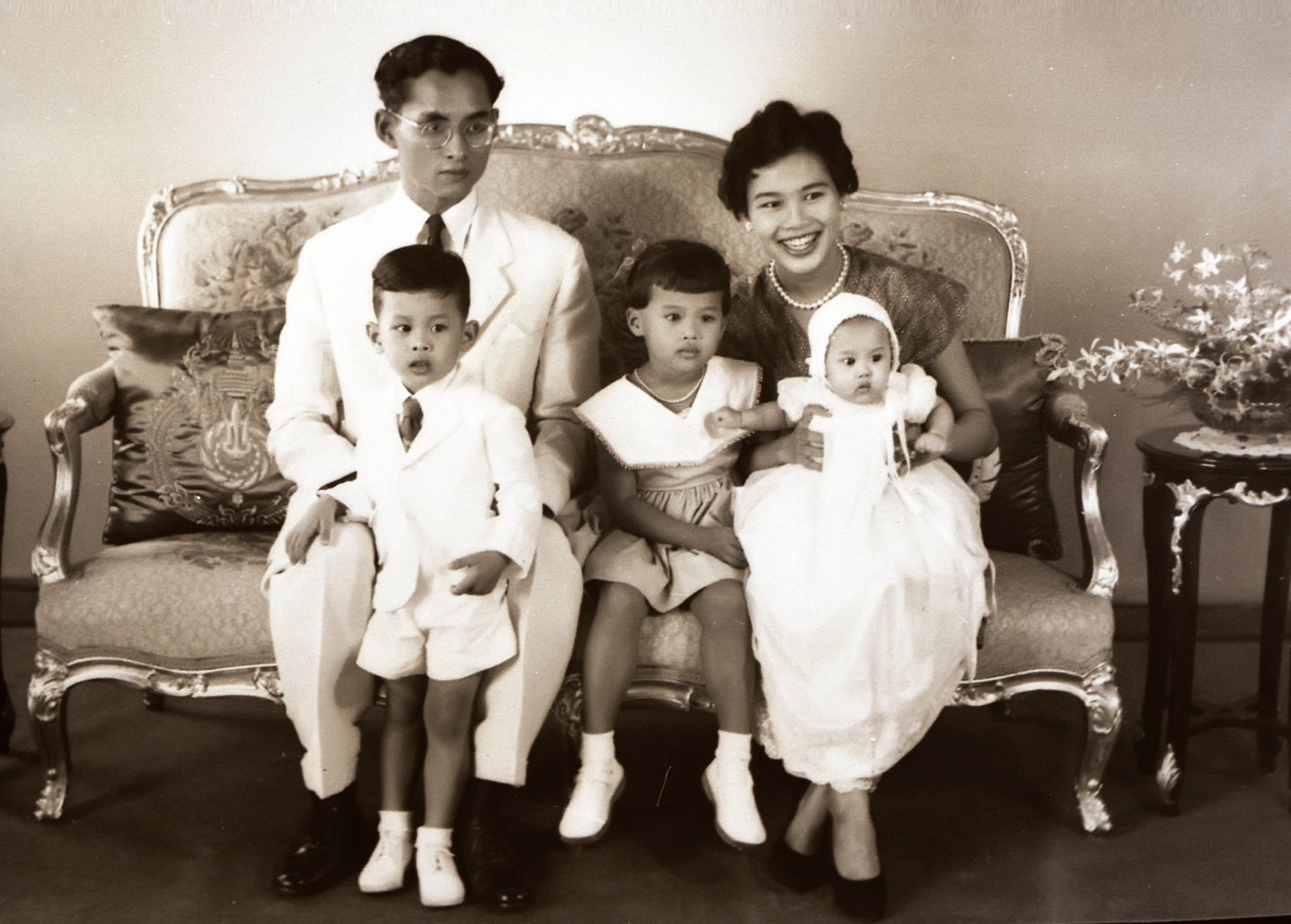
๕. ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

๗๒

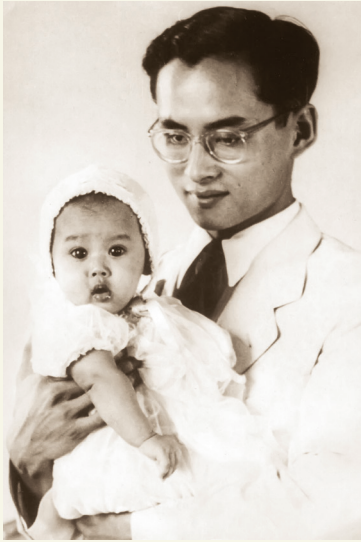
บทสรุป : ปวงประชาเป็นสุขสำนึ

๘๑

พระราชประวัติการทรงงานพัฒนา
ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘

- พระราชสมภพพระที่นั่งอัมพรสถานพระราชวังดุสิตมีพระนามเดิมว่า **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์** และมีพระนามที่บรรดาข้าราชการบริพารเรียกกันทั่วไปว่า **“ทูลกระหม่อมน้อย”**

พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๑๐

- พระชนมายุได้ ๓ พรรษา ทรงเริ่มการศึกษาระดับอนุบาลที่โรงเรียนจิตรลดา ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
- ทรงสำเร็จประถมศึกษาตอนปลาย โดยทรงสอบในสนามสอบรวมของกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับนักเรียนทั่วประเทศ ทรงสอบได้ที่ ๑ ของชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ทรงได้รับพระราชทานรางวัลเรียนดีจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. ๒๕๑๕

- ขณะทรงศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ทรงสอบไล่ได้เป็นที่ ๑ ของประเทศ ในแผนกศิลป์ ด้วยคะแนน ๘๙.๓๐%

พ.ศ. ๒๕๑๖

- ทรงสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พ.ศ. ๒๕๒๐
- ทรงเข้ารับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ทรงได้รับพระราชทานรางวัลเหรียญทอง ในฐานะที่ทรงได้ที่ ๑ ตลอดทั้ง ๕ ปี นับเป็น “เจ้าฟ้า” พระองค์แรกของประเทศไทยที่ทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยในประเทศ
- พ.ศ. ๒๕๒๐
- ในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ ทรงได้รับพระอิสริยยศขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ เจ้าฟ้ามหาดัชนีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำรัสถึงพระปณิธาน ความตอนหนึ่งว่า “...ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะ โดยเต็มกำลังสติปัญญาและความสามารถ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพศาล และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติ และประชาราษฎร์ทั้งมวล...”
- พ.ศ. ๒๕๒๑
- ทรงศึกษาต่อในระดับปริญญามหาบัณฑิต ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พร้อมกันทั้ง ๒ หลักสูตร
- พ.ศ. ๒๕๒๓
- ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันแก่นักเรียนในชนบทห่างไกลและในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
 - มีโครงการตามพระราชดำริฯ เกิดขึ้นมากมาย เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
- พ.ศ. ๒๕๒๙
- ทรงสำเร็จการศึกษาและรับพระราชทานปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พ.ศ. ๒๕๓๑
- เริ่มดำเนินการโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ฯ ส่งเสริมให้นักเรียนที่ศึกษาภาคบังคับแต่ขาดโอกาสในการศึกษาต่อ ควบคู่กับโครงการฝึกอาชีพ โดยเน้นที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- พ.ศ. ๒๕๓๓
- โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการขาดสารไอโอดีนให้กับนักเรียนและชุมชนในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งขณะนั้นเกิดการระบาดมากกว่า ๕๐ จังหวัดทั่วประเทศ

- พ.ศ. ๒๕๓๔
- ทรงเจริญพระชนมายุ ๓ รอบ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง**กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร**
- พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖
- ทรงจัดตั้ง**โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช** ได้ทรงสร้างธนาคารพืชพรรณขึ้นสำหรับการเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเป็นเนื้อเยื่อและสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานในทุกกิจกรรมของโครงการฯ
- พ.ศ. ๒๕๓๗
- เริ่ม**โครงการปลูกพันธุ์พืชและอนุรักษ์ป่าชายเลน** โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงปลูกป่าชายเลนครั้งแรก ณ พระราชินีวศิน์มฤคทายวัน (ค้ายพระรามหก) จังหวัดเพชรบุรี
- พ.ศ. ๒๕๔๒
- ทรงจัดตั้ง**ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา** เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางพัฒนาประชาชนบนพื้นที่สูงแบบครบวงจรในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
- พ.ศ. ๒๕๔๕
- ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับนักเรียนจากถิ่นทุรกันดารที่อยู่ในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริ ๕๗ จังหวัด จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
- พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน
- ทรงเจริญพระชนมายุ ๕ รอบ **ทรงงานพัฒนาทั้งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ทรงงานสานต่องานพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ**

พระบรมราชินีนาถ รวมถึงโครงการตามพระราชดำริของพระองค์เอง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนคนไทยให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน เช่น การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาอาชีพ โดยทรงศึกษาวิชาการสาขาใหม่ ๆ และนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินโครงการฯ เพราะงานพัฒนาเป็นภารกิจที่ไม่หยุดนิ่ง เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้นักพัฒนาจะต้องรู้จักค้นคว้าหาความรู้ อยู่เสมอ เพื่อหาแนวทางเทคนิควิธีใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ปรับปรุงวิธีการดำเนินงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรงงานสานต่อ สร้างสุขปวงประชา

พระปรีชาและพระจริยวัตรอันงดงาม ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ประชาชนชาวไทยมาช้านาน ทรงเป็นแบบอย่างดีเยี่ยมในทุกด้าน ทั้งความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน คุณธรรม จริยธรรม พระวิริยอุตสาหะในการทรงงานตลอดจนพระปณิธานแน่วแน่ในการช่วยแบ่งเบาพระราชภารกิจอันหนักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมกับที่ทรงได้รับการยกย่องเป็น **“เจ้าฟ้าหญิงแห่งปวงชนชาวไทย”** ผู้เป็นที่รักยิ่งของคนไทยทั่วประเทศ

ความเป็น **“เจ้าฟ้านักพัฒนา”** ได้รับการปลุกฝังจากการทรงดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการช่วยเหลือพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยทรงถือเป็นหน้าที่สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่จะต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุข เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

ในการทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะทรงยึดแนวทางการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก คือ **เน้นความเรียบง่าย และสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคม** จากการที่ได้ติดตามเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎร และทรงงานในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทำให้ทรงรับทราบถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งหากเรื่องใดที่พระองค์ไม่ทรงทราบ ก็จะทรงสอบถามกับผู้ที่อยู่ในพื้นที่จริง หรือกับนักวิชาการที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ รวมถึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำการทดลองในโครงการส่วนพระองค์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ดีขึ้นเฉกเช่นเดียวกับแนวทางการทรงงานพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากพระราชนิพนธ์เรื่อง **“เรียนรู้การทรงงานสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ”** ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ความตอนหนึ่งว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงห่วงใยทุกข์สุขของราษฎรทั่วประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทห่างไกลและทุรกันดาร จึงเสด็จพระราชดำเนินไปในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญเท่าที่จะทำได้

...ข้อสำคัญ คือ เมื่อเวลาเสด็จออกไปทรงงานพัฒนา พระองค์จะต้องไปทอดพระเนตรให้เห็นพื้นที่จริงๆ จะต้องทรงรู้เสียก่อนว่า พื้นที่นั้นในด้านภูมิศาสตร์และภูมิสังคมเป็นอย่างไร โดยตรัสว่า การเสด็จด้วยพระองค์เองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมาก จะได้มีความรู้สึกต่อพื้นที่นั้น และพระราชทานความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการของประชาชน รวมทั้งช่วยให้พระองค์ทรงทราบสภาพพื้นที่ของประเทศไทยเป็นอย่างดี...

...นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงสอนผู้ตามเสด็จให้รู้จักดูแผนที่ และสังเกตภูมิประเทศดูภูเขา ทางน้ำ ต้นไม้ ชักถามผู้ที่อยู่ในพื้นที่ให้ทราบข้อมูลมากที่สุด การพัฒนานั้นไม่ว่าพระองค์จะเข้าไปในหมู่บ้านแล้วโปรดเกล้าฯ ว่าควรทำอะไร ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ก็ทรงงานในลักษณะเดียวกัน คือ จะชักถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ โดยจะเน้นในการพัฒนาตัวบุคคล อาทิ การดูแลรักษาสุขภาพอนามัย และการส่งเสริมอาชีพข้างฝีมือ...

...งานหลักของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือพัฒนาปัจจัยในการผลิต เพื่อการกินอยู่ของคนในท้องถิ่น ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือการหา “น้ำ” ให้เพียงพอแก่การเพาะปลูก โดยทรงเล็งเห็นว่า น้ำเป็นส่วนสำคัญที่สุดของชีวิต และเป็นปัจจัยในการผลิตพืชผลต่างๆ รวมทั้งทรงทำพร้อมกันในทุกด้าน เพื่อให้ประชาชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด

...พระองค์มีพระราชดำรัสอยู่เสมอว่า จะต้องให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี จึงทรงช่วยรักษาพยาบาลอุปการะผู้เจ็บป่วย นอกจากนั้น ทรงเห็นความสำคัญว่า ต้องช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษา มีความรู้อย่างน้อยให้อ่านออกเขียนได้ สามารถอ่านเอกสารของทางราชการ และเพื่อรับความรู้ด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ...

...ดังนั้น ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ จึงเห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น...

...และได้ตามเสด็จ เห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติ ก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูตาย เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน เมื่อโตขึ้นพอมีแรงทำอะไรได้ ก็ทำอย่างอัตโนมัติ และเป็นเหตุที่ทำให้ขอการพัฒนาช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำประจำอยู่แล้ว และอีกประการหนึ่ง รู้สึกเสมอว่าการเป็นเจ้าฟ้านั้น ได้เปรียบผู้อื่นหลายอย่าง จึงควรนำข้อได้เปรียบนั้นมาทำประโยชน์แก่ผู้อื่น..."

ครั้งทรงพระเยาว์ ทรงจำได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงจัด **“ทีมพัฒนา”** ออกไปเยี่ยมราษฎร มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ มีการไปสำรวจความเป็นอยู่ของราษฎรโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงบันทึกเรื่องโน้นเรื่องนี้ ที่ทรงนึกขึ้นได้ว่าควรทำตามข้อสังเกตในสถานที่เสด็จพระราชดำเนิน ใน **“สมุดทอดพระเนตร”** แม้ภายหลังมีข้าราชการบริพารรับผิดชอบ ไปแต่ละแผนก พระองค์ก็ยังทรงจดของพระองค์เองอยู่ สุดท้ายทรงให้บันทึกข้อมูลไว้ในคอมพิวเตอร์ด้วย ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชภาระในการสานต่องานพัฒนาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ มาโดยตลอด ในการเสด็จฯ ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทรงมีความสนพระราชหฤทัยเรียนรู้ ทรงจดบันทึกมาอย่างต่อเนื่อง ทรงจดจำและสังสมประสบการณ์ ทำให้ทรงมีคลังข้อมูลมากมาย ทรงนำความรู้ที่ได้จากการเสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่ต่าง ๆ มาใช้ในการสานต่องานพัฒนาที่เข้าถึงแก่นแท้ของความต้องการของประชาชน ทั้งด้านการศึกษา การพัฒนาอาชีพ สิ่งแวดล้อมและสังคม อันนำไปสู่โครงการตามพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี กว่า ๘๐๐ โครงการ ทั่วประเทศ

นอกจากนี้ยังพระราชทานพระราชดำริไว้ว่า
“...ข้าพเจ้าได้ยึดหลักการดำเนินงาน ซึ่ง
ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม
ราชินีนาถ” ดังนี้

๑. การพึ่งพาตนเอง โดยเน้นให้ทุกคนได้
ช่วยเหลือตนเองก่อนเป็นอันดับแรก เช่น การให้เมล็ดพันธุ์
พืชผัก พันธุ์สัตว์ เพื่อผลิตอาหารไว้บริโภคเอง แทนที่
จะให้อาหารโดยตรง สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ต่อไป
เป็นต้น

๒. การมีส่วนร่วม เน้นให้ผู้ที่จะได้รับ
ผลประโยชน์จากการทำโครงการ ได้มีส่วนในการช่วย
คิดช่วยทำ อาทิ การที่ผู้ปกครองและเด็กต้องร่วมกัน
วางแผนและทำการผลิตทางการเกษตร จัดเวรในการ
ประกอบอาหารกลางวัน ซึ่งมีผลทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง
มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ได้เรียนรู้และเข้าใจในกิจกรรม
ที่ทำ

**๓. การพัฒนาแบบองค์รวมโดยผ่าน
กระบวนการเรียนรู้** โดยเน้นการพัฒนาในทุกๆ ด้านไป
พร้อมๆ กัน นอกจากนี้ กลุ่มเป้าหมายจะต้องได้รับความรู้
จากกิจกรรมที่ทำ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์
ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป อาทิ โครงการเกษตร
เพื่ออาหารกลางวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการ

๓. การพัฒนา
แบบองค์รวมโดยผ่าน
กระบวนการเรียนรู้

๒. การมีส่วนร่วม

๑. การพึ่งพาตนเอง

๖. การยึดหลักการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
สอดคล้องกับวัฒนธรรม
ประเพณีท้องถิ่น

๕. การพัฒนา
ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้และ
ประสิทธิภาพ
ในการปฏิบัติงาน

๔. การพัฒนาระบบ
ประสานงาน
ความร่วมมือ
จากทุกส่วน

ขาดแคลนอาหาร มีการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ด้านเกษตรกรรมและกลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติจริง ทั้งการปลูกและประกอบอาหาร

๔. การพัฒนาระบบประสานงานความร่วมมือจากทุกส่วน ในการช่วยเหลือจากภาครัฐบาลและภาคเอกชนทั้งในและต่างประเทศ มีการจัดทำแผนงานหลักของโครงการทุกๆ ระยะ ๖ ปี เพื่อให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางทำงานต่างๆ มีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. การพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยมีการอบรมการประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน เพื่อให้มีความรู้และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ปฏิบัติงานโครงการเป็นประจำ รวมทั้งมีการประเมินและรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้าของโครงการ และสามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงานได้

๖. การยึดหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้

“...ปัญหาการขาดแคลนอาหารของนักเรียนในชนบทห่างไกล
ซึ่งต้องแก้ไขด้วยโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันสำหรับเด็กยากจน
ในโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อช่วยเหลือนักเรียนเหล่านั้น
ให้สามารถช่วยตัวเองให้มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอ...
...การที่นักเรียนปฏิบัติตามโครงการเกษตร
เพื่ออาหารกลางวัน...เป็นการฝึกฝนให้เด็กนักเรียนได้ปฏิบัติ
และเรียนรู้วิชาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งด้านการเกษตร
การชลประทาน และโภชนาการ รวมทั้งให้รู้จักพึ่งตนเอง รู้จักทำงาน
ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในภายภาคหน้า...
ผลที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้นจะมีขอบเขตต่อเนื่องกว้างไกลเพียงใด
จักได้สามารถวางแผนให้สอดคล้องต่อกันทุกส่วนทุกขั้นตอน
เพื่อให้เกิดผลเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ
และประชาชนส่วนรวมให้ได้มากที่สุด...”

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๓๗

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารของนักเรียนในชนบทด้วยโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและฝึกฝนให้นักเรียนได้ปฏิบัติและเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ทั้งการเกษตร การชลประทาน และโภชนาการ ให้นักเรียนได้รู้จกฟงตนเอง รู้จกทำงานเป็นหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากโครงการ

ตามพระราชดำริที่ทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องเกือบ ๕๐ ปี ส่งผลให้นักเรียนที่อยู่ห่างไกลได้มีโอกาสได้รับการศึกษา และมีอาหารครบ ๕ หมู่บริโภค มีคุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยดีขึ้น ดังที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั่วประเทศที่มีมากกว่า ๘๐๐ แห่งทั่วประเทศ ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนเหล่านั้นมีภาวะโภชนาการที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อไปในชั้นที่สูงขึ้น ขณะเดียวกันจะมีความรู้ในการประกอบอาชีพ สามารถนำความรู้ในการทำเกษตรไปสนับสนุนให้กับครอบครัว อันเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของราษฎรเพิ่มขึ้นด้วย

นอกจากนั้น ยังทรงให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้าน
วิชาการและภาคปฏิบัติ ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทาน
จัดทำหลักสูตรแบบง่าย ๆ ให้กับเยาวชนได้เรียนรู้วิธีการและขั้นตอนใน
การบริหารจัดการน้ำ การสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ สระน้ำที่มีกระบวนการ
และขั้นตอนต่าง ๆ มากมาย ทั้งหลักวิชาการและการบริหารจัดการที่ดิน
และประชาชน เพื่อให้โครงการดำเนินการได้ และประสบผลสำเร็จสร้าง
ประโยชน์ให้กับประชาชน ให้เยาวชนได้เรียนรู้และมีความเข้าใจอย่าง
ลึกซึ้ง เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไปในอนาคตอีกด้วย

จากการที่เสด็จพระราชดำเนินไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ทำให้ทรงได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่ความก้าวหน้าหรือความเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นและนำมาซึ่งข้อคิดบางประการคือ การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน อาจจะก่อปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา เช่น การเพาะปลูกใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงที่เป็นพิษจำนวนมากเกินพอดี เป็นอันตรายต่อสุขภาพของทั้งคนและสัตว์ในพื้นที่บริเวณนั้น อาจจะทำให้ดินเสียเพาะปลูกไม่ได้มากเท่าเดิม การพัฒนาจึงต้องรักษาสสมดุลกับการอนุรักษ์ เช่น ในการสร้างเขื่อนกักเก็บน้ำต้องดูว่าจะเสียทรัพยากรอื่นๆ ที่ควรรักษาไว้หรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

จุดเริ่มต้น “โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” มาจากการที่ได้ทอด

พระเนตรสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร ในโอกาสที่โดยเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในทุกภาคของประเทศไทย สิ่งที่ทรงสังเกตเห็นก็คือ ความยากจน เด็ก ๆ เจ็บป่วย ขาดอาหาร ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ

ดังนั้นจึงพระราชทานแนวพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินงาน โดยการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีความรู้ความชำนาญ จัดทำเป็นโครงการต่าง ๆ ที่นำแนวพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติจริง **ซึ่งมีหลักการสำคัญในสองแนวทาง** คือ **แนวทางการช่วยเหลือ** แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนทุกข์ยากเฉพาะหน้า ที่ราษฎรกำลังประสบอยู่ และ **แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิต**ประชาชน ที่มุ่งเสริมสร้างขีดความสามารถให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเองได้

การทรงงานพัฒนาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงปฏิบัติตามแนวทางและสานต่องานพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
จนก่อให้เกิดโครงการพัฒนาด้านต่างๆ มากกว่า ๘๐๐ โครงการ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ
ตามแนวยุทธศาสตร์การพัฒนา ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๒. ด้านการศึกษา

๑. ด้านโภชนาการ และสุขภาพอนามัย

๓. ด้านการพัฒนาอาชีพ

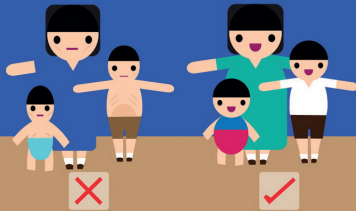
๕. ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย
ของเด็กและเยาวชน เริ่มตั้งแต่ในครรภ์มารดา
ให้สมบูรณ์ แข็งแรง มีพัฒนาการที่สมวัย

ส่งเสริมและสนับสนุนการเพิ่มโอกาส
ทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชน ให้มีโอกา
สเข้าถึงและได้รับบริการทางการศึกษาที่เหมาะสม

เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน
ในการเรียนรู้ทางวิชาการ ให้เด็กและเยาวชน
มีความรู้และทักษะที่จำเป็น ในวิชาภาษาไทย
คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษ

เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน
ทางการอาชีพ ให้มีความรู้และทักษะพื้นฐาน
ทางการเกษตรยั่งยืนในการผลิตอาหาร
และการสหกรณ์

ปลูกฝังจิตสำนึก และพัฒนาศักยภาพ
ของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

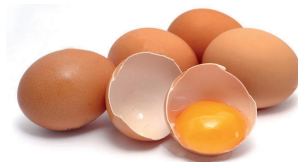

เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชน
ในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาท้องถิ่น

■ ด้านโภชนาการ
และสุขภาพอนามัย

“... ในบรรดาคนยากจนทั้งหลาย ข้าพเจ้ามีความรู้สึก
ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เห็นจะเป็นเด็กๆ พวกเด็กนักเรียน
ที่ซบพอม อาหารการกินไม่สมบูรณ์เช่นนี้จะเอาเรี่ยวแรง
และสมองที่ไหนมาเล่าเรียน โตขึ้นอาจไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน
ทำมาหากิน ก็ต้องทุกข์ยากยิ่งขึ้น ...
ข้าพเจ้าเริ่มวางแผนงานโภชนาการสำหรับเด็กนักเรียน
ในโรงเรียน โดยคิดว่าเราควรสอนวิชาการเกษตร
และให้นำผลิตผลทางการเกษตรมาปรุงอาหาร
พร้อมทั้งสอนความรู้เบื้องต้นด้านโภชนาการด้วย ...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๐

“...เด็กมีความสำคัญ ในฐานะเป็นอนาคต
เป็นความหวังของชาติ แต่ในปัจจุบัน ยังมีเด็กไทยอีก
เป็นจำนวนมากที่ขาดความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและ
สมอง เพราะไม่ได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
และถูกส่วน อันเนื่องมาจากฐานะทางครอบครัว
หรือขาดความรู้เรื่องโภชนาการ ยิ่งยามประเทศชาติ
อยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจเช่นนี้ ยิ่งน่าเป็นห่วงว่าจำนวน
เด็กเหล่านี้จะเพิ่มมากขึ้น ในการพัฒนาเด็ก ถ้าไม่สามารถ
พัฒนาปัจจัยพื้นฐานในด้านสุขภาพและอนามัยก่อน
เด็กก็จะไม่มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาด้านอื่นๆ
ไม่อาจนับว่าเป็นอนาคตของชาติได้ การที่จะช่วยให้
เด็กเหล่านี้มีโอกาสรุ่งเรืองการกินดีขึ้นนั้น ต้องอาศัย
ความร่วมมืออย่างจริงจังทุกฝ่าย...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ในการประชุมสัมมนา “ร่วมใจ...ปกป้องเด็กไทยยามวิกฤต” กรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๒

ทรงเริ่มต้นจากเด็กนักเรียนในพื้นที่ทุรกันดารที่มี
ปัญหาขาดสารอาหาร ทรงมองเห็นสาเหตุสำคัญของปัญหา
คือ การขาดแคลนอาหาร เพราะครอบครัวไม่สามารถผลิต
อาหารได้เพียงพอกับความต้องการ และไม่สามารถเข้าถึงอาหาร
แหล่งอื่นได้ ในปี ๒๕๒๓ จึงได้พระราชทานพระราชดำริใน
การแก้ปัญหาการขาดอาหารในเด็กวัยเรียน โดยให้ทดลองทำ
“โครงการอาหารกลางวันผักสวนครัว” ให้ครูและนักเรียนใน
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนร่วมกันทำการเกษตร เพื่อผลิต
อาหารสำหรับนำไปบริโภค ในระยะแรกโรงเรียนสามารถนำ
ผลผลิตทางการเกษตรมาประกอบเป็นอาหารกลางวันได้ ๑ มื้อ
ต่อสัปดาห์ ต่อมาเพิ่มเป็น ๒ มื้อต่อสัปดาห์ จนในที่สุดสามารถนำ
ผลผลิตทางการเกษตรมาประกอบอาหารกลางวันได้ทุกวันเรียน

แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว ผลประโยชน์ในระยะ
แรก คือ การมีวัตถุดิบ เช่น ผัก เนื้อสัตว์ ไข่ ผลไม้สำหรับนำไป
ประกอบอาหารกลางวัน แก้ปัญหาการขาดสารอาหารได้ทันที
ผลประโยชน์ในระยะยาว คือ เด็กจะได้รับการพัฒนาพฤติกรรม
การกินและภาวะสุขภาพที่เหมาะสม และยังมีความรู้ทางการ
เกษตรที่สามารถนำไปขยายผลต่อบ้านของตนเอง หรือนำ
ไปประกอบอาชีพการเกษตรสำหรับดำรงชีวิตต่อไป ส่งผลให้
เกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่นั้น ๆ จะเห็นได้ว่าทรงหา
แนวทางและวิธีการในการพัฒนาทั้งที่เป็นระยะสั้นและระยะยาว
ตามสภาพปัญหาที่แท้จริงได้อย่างตรงตามความต้องการ
ของราษฎร

“...ในระยะแรก เริ่มขึ้นด้วยความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องวิธีการที่จะพัฒนาบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร เมื่อแรกเริ่มคือประมาณ พฤษภาคม ๒๕๒๒ ถึง ๒๕๒๓ ประมาณนั้น ได้มีความสนใจในเรื่องนี้ แต่ว่ายังไม่ได้มีความรู้ในหลักการและวิธีการที่จะปฏิบัติมากนัก จึงหาโอกาสที่จะศึกษา โดยการขออาศัยโรงเรียนในสังกัด ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งที่ศึกษา เพราะว่าเห็นว่าโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนนั้น เป็นโรงเรียนในเขตท้องถิ่นที่ห่างไกล การคมนาคม และมีภาวะที่ยากลำบากต่างๆ ในตอนเริ่มต้นก็มุ่งไปในแง่ที่ว่า ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะสร้างเสริมสติปัญญา เพื่อการศึกษาและพัฒนาตนเอง ให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิสำเนาและสังคม สืบต่อไป ในการจัดการก็ได้ทดลองเริ่มด้วยการให้การศึกษา และช่วยเหลือในทางด้านการเกษตร...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๑

ภายหลังจากที่ได้ทดลองโครงการอาหารกลางวันผักสวนครัว โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ๓ โรง ที่ทรงทำโครงการทดลอง คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหนองแวง ตำบลศรีมงคล อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านทุ่งศาลา ตำบลป่าหวาย อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคอกอ้ายเผือก ตำบลไชยราช อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นเวลา ๑ ปี ซึ่งได้ผลดีจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายไปสู่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ทั่วประเทศในปี ๒๕๖๔ เนื่องจากการเลี้ยงสัตว์และปลูกผักสวนครัว ด้วย จึงเรียกชื่อใหม่ว่า **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** โดยมี กิจกรรมที่สำคัญคือ

๑. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

๒. ผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน ทั้งเนื้อสัตว์ ปลา ถั่วเมล็ดแห้ง พืชผักและผลไม้ที่หลากหลายเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยเฉพาะกล้วยและมะละกอ โดยใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานและชีววิธี ให้มีผลผลิตที่หลากหลายหมุนเวียนกันอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับแผนการประกอบอาหารของโรงเรียน

๓. ส่งเสริมการถนอมอาหารที่มีเหลือใช้ เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูขาดแคลน

๔. ประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่า และถูกสุขลักษณะ

๕. เฝ้าระวังและติดตามทางโภชนาการ รวมทั้งการตรวจสุขภาพและปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียนและของชุมชน

๖. จัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการ

หลังจากนั้น ได้ทรงขยายงานพัฒนาในด้านอื่น ๆ อีกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีขึ้นจนเกิดเป็นโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิ การปรับปรุงภาวะโภชนาการและสุขภาพเด็ก การเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก การควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน การควบคุมโรคหนองพยาธิ การควบคุมโรคมาลาเรีย การพัฒนาระบบสุขภาพในโรงเรียนและชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ดีขึ้น
มีโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิ

การปรับปรุงภาวะโภชนาการ
และสุขภาพเด็ก

การเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

การส่งเสริมโภชนาการ
และสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก

การควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน

การควบคุมโรคหนองพยาธิ

การควบคุมโรคมาลาเรีย

การพัฒนาระบบสุขภาพ
ในโรงเรียนและชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาสุขภาพอนามัย
ลดการขาดสารอาหาร

“...เราต้องการช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนมีสุขภาพอนามัยบริบูรณ์
แข็งแรง รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะและถูกตาม
ส่วนประกอบที่จะบำรุงร่างกาย...อยากให้เป็นผู้ปลูก
หรืออุปการณ์ แล้วให้นักเรียนมาทำการเกษตร ซึ่งเป็นวิธี
ที่อ่อนและยากขึ้นมาจากอีกทางหนึ่ง อาหารที่จะให้รับประทานนั้น
เป็นอาหารที่ได้มาจากผลิตผลของนักเรียนผู้รับประทานเอง
ซึ่งอาจจะได้ผลช้า แต่ก็ก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะได้รับอาหาร
และคิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญ คือ
ความรู้ทางด้านการเกษตรและด้านโภชนาการ ซึ่งจะเป็น
วิชาติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่
และได้ประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ
เหล่านั้น อาจจะนำมาช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว...”

จากหนังสือ พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

นอกจากนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่เด็กและเยาวชนโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้าหลัก ๖๗ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยมีพระราชดำริที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในรูปแบบของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันตามแนวทางในการดำเนินการของประเทศไทยมาประยุกต์ใช้ และสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริม อาทิ อบรมการทำขนม อบรมช่างไฟฟ้า ช่างไม้ เป็นต้น มีคณะทำงานซึ่งสำนักงาน กปร. ได้ทำหน้าที่ในการสนองพระราชดำริร่วมกับหน่วยราชการต่างๆ รวมถึงได้มีการติดตามและปรับปรุงภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยให้แก่เด็กนักเรียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้จัดให้มีการฝึกอบรมด้านการเกษตร ด้านการฝึกอาชีพ ตลอดจนได้ก่อสร้างและปรับปรุงอาคารเรียนและอาคารเรือนนอนให้ถูกสุขลักษณะและเหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียน โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

๑. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้จัดทำระบบสาธารณูปโภค
ด้านน้ำอุปโภคบริโภคและก่อสร้างอาคารเรือนนอนสิรินธร ๑ - ๓ และ
อาคารเรียนสิรินธร ปรับปรุงสโมสรโรงครัวและอาคารเรียนให้เหมาะสม

๒. โภชนาการและสุขอนามัย มีการเฝ้าระวังภาวะโภชนาการ
ของนักเรียน และส่งเสริมเพิ่มความรู้ให้เข้ามาอบรมในประเทศไทย

๓. แผนงานด้านฝึกอาชีพ ฝ่ายไทยได้ฝึกอบรมการเย็บผ้า การ
ถนอมอาหาร งานประดิษฐ์ ฝึกอบรมช่างไม้ ช่างทำเฟอร์นิเจอร์ ช่างเชื่อม
ช่างไฟฟ้า โดยสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

๔. แผนงานด้านการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ส่งเสริมให้มี
การเลี้ยงปลาในหนองคู เลี้ยงปลาในบ่อดิน การเลี้ยงสุกร รวมถึงการจัด
ทำแปลงการเกษตรและส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์

๕. การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานอุปกรณ์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
แก่โรงเรียนเพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในด้านการจัดการ
เทคโนโลยีและวัฒนธรรมใหม่ของการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

โรงเรียนวัดเกาะมะขามเด็กกำพร้า

๖. กองทุนหมุนเวียน โรงเรียนได้จัดตั้งสหกรณ์โรงเรียน (ร้านกินดื่มของโรงเรียน) เพื่อจำหน่ายสินค้าอุปโภค-บริโภค ของใช้ประจำวัน ให้แก่บุคลากรในโรงเรียนโดยใช้เงินทุนจากการจำหน่ายสินค้าในงานเลี้ยงน้ำชา ณ สถานเอกอัครราชทูต

ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด ๗๕๐ คน เป็นหญิง ๒๕๓ คน ชาย ๔๙๗ คน มีครูและพนักงาน ๑๑๐ คน นักเรียนจะได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล สปป.ลาว จำนวน ๑๒๐,๐๐๐ กีบต่อคนต่อเดือน ในปีการศึกษา ๒๕๕๑ มีนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๗๙ คน เป็นหญิง ๕๓ คน ชาย ๑๒๖ คน ร้อยละ ๑๐๐ เข้ารับการศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติ โรงเรียนตำรวจและโรงเรียนการอาชีพใน สปป.ลาว ทั้งสิ้น

นับเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งใน สปป.ลาว และมีเยาวชนต้องการเข้ารับการศึกษากับโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก ๖๗) เป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงถึงผลสำเร็จแห่งการพัฒนาตามแนวพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างแท้จริง

๒

■ ด้านการศึกษา

“...การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการสร้างและพัฒนาความรู้
ความคิด ตลอดจนความประพฤติและคุณงามความดี
ของบุคคล ให้บุคคลดำรงตนอยู่ในสังคม
และในโลกได้อย่างมั่นคงและมีความสงบร่มเย็นได้
แม้ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วเพียงใดก็ตาม...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ด้านการศึกษามีความห่วงใยในความต้องการโอกาสทางการศึกษาของ
ราษฎรทุกหมู่เหล่า ทั้งชนกลุ่มน้อย และประชาคมเมือง ทุกคนควรมีโอกาสได้รับ
การศึกษา ได้รับการจากภาครัฐโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการ
ดำรงชีวิตของประชาชน

“...โดยที่ถือว่าโรงเรียนนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแห่งหนึ่ง ถ้าเราสามารถทำให้คนรุ่นใหม่ในสังคม คือ นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียน และพวกผู้ปกครองที่จะมาดูแล มาช่วย มาเห็น มีความรู้ทางด้านเทคนิค การเกษตรอย่างใหม่ที่ทางราชการตั้งใจจะส่งเสริม แต่ก็ส่งเสริม ตั้งแต่ในวัยเด็กนักเรียน เมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เขาจะ ได้รับการฝึกหัดให้ทำตามแบบแผนอย่างใหม่ ซึ่งจะมีประสิทธิภาพ มากกว่าที่เคยทำมา หรือว่าจะได้มีความคุ้นเคยในการติดต่อกับทางราชการ เมื่อมีข้อขัดข้องอะไร จะได้ปรึกษาหารือกันได้ง่ายขึ้น และผู้ปกครองคนในหมู่บ้านเอง เมื่อมีปัญหา ข้อขัดข้องอะไร ก็จะได้รู้ได้แน่ว่าจะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ ที่โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนที่จะช่วยเหลือได้มาก...”

พระราชดำรัสเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

จากหนังสือ ประมวลพระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร พุทธศักราช ๒๕๒๔ - ๒๕๕๓

พระราชดำริข้างต้นสะท้อนให้เห็นแนวทางในการทรงงานว่าเริ่มต้นจากเด็ก เพราะเด็กเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของประเทศในอนาคต ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้มีโภชนาการและสุขภาพดี มีความรู้ การงานอาชีพ และความรู้ซื่อสัตย์ สุจริต รักษาดูแลทรัพยากรของส่วนรวม เด็กจึงเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทรงใช้โรงเรียนเป็นศูนย์รวม โดยมีครูเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและเป็นที่รวมการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เริ่มต้นจะทรงทดลองทำงานเล็กๆ เมื่อสำเร็จจึงค่อยขยายผลสำเร็จ ในปัจจุบันดังตารางแสดงการพัฒนาทางการศึกษาดังนี้

ปัจจุบันการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา มีดังนี้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

โรงเรียนและห้องเรียนสาขาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง" และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ในสังกัดสำนักงานการศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

โรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑๙๖

๒๐๑

๒๗๙

๑๖

๖๙

๒๕

๓๙

แผนภูมิแสดงการพัฒนาทางการศึกษา ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จำนวน ๘๒๕ แห่งทั่วประเทศ (ข้อมูลปีการศึกษา ๒๕๕๗)

๑. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัด กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน ๑๙๖ แห่ง

๒. โรงเรียนและห้องเรียนสาขา ในสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๒๐๑ แห่ง

๓. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยมอแกน อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ ในสังกัดสำนักงานการศึกษาอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน ๒๗๙ แห่ง

๔. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดใน
พระพุทธศาสนา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน ๑๖ แห่ง

๕. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในสังกัด
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๖๙ แห่ง โรงเรียนในสังกัด
สำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๕ แห่ง

๖. โรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ
ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓๙ แห่ง

รวมมีพื้นที่ดำเนินการทั้งหมด ๘๒๕ แห่งทั่วประเทศ (ข้อมูล
ปีการศึกษา ๒๕๕๗)

ในด้านการศึกษาทรงสานต่อพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการช่วยเหลือเยาวชนให้ได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบเพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้ทางวิชาการและมีความรู้ด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง ปศุสัตว์ สหกรณ์ การตัดผม ตัดเย็บเสื้อผ้า ทั้งนี้ เมื่อช่วยเหลือ พึ่งพาตนเองได้ เมื่อแข็งแรงพอสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ครอบครัวได้ต่อไป

๓

■ ด้านการพัฒนาอาชีพ

“...คนไทยเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในชนบท เมื่อมีคนอยู่มาก
ย่อมมีปัญหาหลากหลายเป็นธรรมดา ปัญหาชนบทเกี่ยวเนื่องด้วยการ
ดำเนินชีวิตของประชาชนและการทำมาหากิน ส่วนใหญ่ผู้ที่อยู่ในชนบท
จะประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ที่ดิน น้ำ พันธุ์พืช
แรงงาน ดินฟ้าอากาศ และตลาด ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งขาดแคลน
รายได้ก็จะน้อย ผลิตอาหารได้ไม่พอกิน อันเป็นผลให้เกิดปัญหาอื่น ๆ
เช่น สุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน
ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษ อันจะทำให้พัฒนาตนเองได้ยาก
เมื่อหมดหนทางหากิน ผู้ที่อยู่ในชนบทก็มักจะหาทางเข้าสู่เมือง
และต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ อีก ฉะนั้น การแก้ปัญหามชนบท
จึงเป็นการช่วยแก้ไขปัญหทั้งชนบทและปัญหาในเมือง...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๓๑

นอกจากการพระราชทานความช่วยเหลือแก่นักเรียนในพระราชานุเคราะห์แล้ว ยังทรงเห็นว่ามียุวกนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับสูงได้ จึงทรงช่วยเหลือโดยมีพระราชดำรินำเงินโครงการฝึกออาชีพนขึ้นในปี ๒๕๓๑ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนเหล่านี้ได้มีความรู้เกี่ยวกับอาชีพเพื่อให้ช่วยเหลือตนเองต่อไป

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่าลำพังการพัฒนาเด็กและเยาวชนกลุ่มเดียว ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดความมั่นคงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในถิ่นทุรกันดารได้ จำเป็นต้องช่วยเหลือครอบครัวของเด็กและเยาวชนในชุมชนด้วยทั้งในด้านสุขอนามัยและการศึกษา และให้มีความพร้อมที่จะก้าวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของประเทศ โดยการให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพในงานอาชีพ เพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชนเหล่านั้นมีงานทำ มีรายได้ที่จุนเจือครอบครัว สามารถหาอาหารที่มีคุณค่าได้เพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน เพื่อให้มีสุขภาพอนามัยพร้อมที่จะศึกษาเล่าเรียนเป็นคนที่มีคุณภาพของครอบครัวและชุมชนต่อไป

ในปี ๒๕๓๘ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้ส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนในถิ่นทุรกันดารด้วยการดำเนินงาน **“การพัฒนากลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร”** โดยมีพระราชประสงค์เพื่อให้ประชาชนในถิ่นทุรกันดารรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ ผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของกลุ่มขึ้นมาเพื่อนำไปจำหน่าย ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้ และยังส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น รวมทั้งยังทำให้เกิดความร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดทักษะในการใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน และสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อีกด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานความช่วยเหลือในด้านต่างๆ อาทิ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือ เงินทุนสำหรับการดำเนินงาน จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตที่จำเป็น รวมทั้งช่วยหาตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้น

ซึ่งพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนากลุ่มอาชีพประชาชน
ในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ จะเป็นพื้นที่ที่อยู่
ตามแนวชายแดน ซึ่งห่างไกลความเจริญการคมนาคม
ไม่สะดวก และเป็นพื้นที่ที่มีความขาดแคลน ได้แก่
พื้นที่หมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการทางการศึกษาของโรงเรียน
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง”
ศูนย์พัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ และพื้นที่อื่นๆ ตาม
พระราชประสงค์

ปัจจุบันมีกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร ทั้งหมด ๑๕๐ กลุ่ม กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และมีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๓,๙๖๓ คน นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มอาชีพที่พระราชทานความช่วยเหลือในพื้นที่ประสบภัยต่างๆ อาทิ พื้นที่จังหวัดภาคใต้ที่ประสบภัยสึนามิ จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งประสบอุทกภัย เป็นต้น (ข้อมูลปี ๒๕๕๓) โดยมีการพัฒนา และดำเนินงานที่สำคัญให้แก่สมาชิกในกลุ่มอาชีพในหลายๆ ด้าน อาทิ

- การส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริม
- การฝึกอบรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น
- การอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มอาชีพในเรื่องการคิดต้นทุน การทำบัญชีต่างๆ เพื่อให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง

- จัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตที่จำเป็น
- จัดหาตลาดในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มอาชีพ เช่น ร้านภูฟ้า ร้านในงานกาชาด และร้านในตลาดท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพ

- จัดตั้งกองทุนพระราชทาน เพื่อให้กลุ่มใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตสินค้าของกลุ่ม

- ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งจัดทำระบบฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำด้วยมือ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เป็นที่นิยมทั้งตลาดในประเทศและนอกประเทศ ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ในโครงการ จำนวน ๗ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ
๒. กลุ่มผลิตภัณฑ์ตัดเย็บและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า
๓. กลุ่มเครื่องจักสานและแกะสลัก
๔. กลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
๕. กลุ่มผ้าไหมและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าไหม
๖. กลุ่มผลิตภัณฑ์ปักและตกแต่งผ้า
๗. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติและแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า (ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติทอมือกะเหรี่ยง)

๑

ปี ๒๕๒๓ ทรงเริ่มต้นพัฒนาที่เด็กและเยาวชน ซึ่งการพัฒนาเด็กและเยาวชนแต่เพียงกลุ่มเดียวไม่สามารถทำให้เกิดความมั่นคงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารได้ จำเป็นต้องสนับสนุนครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น ให้ประกอบอาชีพมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงดูครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอาหาร สุขภาพอนามัยและการศึกษาของบุตรหลาน

๒

ปี ๒๕๓๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักพระราชวัง จัดทำ “โครงการส่งเสริมอาชีพตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี” สำหรับประชาชนในถิ่นทุรกันดารขึ้น โดยเน้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทำงานในลักษณะกลุ่มอาชีพอยู่ในภูมิสำเนาของตนเอง โดยให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ จัดฝึกอบรม และศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ สนับสนุนด้านการพัฒนาทักษะฝีมือ การให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม และการเงินการบัญชี

๕

ปี ๒๕๓๘ ถึงปี ๒๕๔๔ มีกลุ่มอาชีพประชาชนในโครงการส่งเสริมอาชีพฯ ๑๓๐ กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้นกว่า ๓,๑๗๖ คน ตั้งอยู่ในชุมชนชนบทที่เป็นพื้นที่เขตบริการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา หรือเป็นพื้นที่โครงการตามพระราชดำริฯ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ความช่วยเหลือ กลุ่มอาชีพเหล่านี้กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มีจังหวัดสกลนคร อุบลราชธานี
มุกดาหาร อุตรดิตถ์ ปึงกาฬ
ขอนแก่น บุรีรัมย์

ภาคเหนือ
มีจังหวัดเชียงใหม่ ตาก
น่าน อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์
พิษณุโลก พะเยา

ภาคกลาง
มีจังหวัดฉะเชิงเทรา ราชบุรี
กาญจนบุรี จันทบุรี ตราด
ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี
และกรุงเทพฯ
(ชุมชนในเขตปริมณฑล)

ภาคใต้
มีจังหวัดนราธิวาส ยะลา
พังงา ระนอง ตรัง สงขลา
และนครศรีธรรมราช

๓

ปัจจุบัน กลุ่มอาชีพประชาชนในโครงการส่งเสริมอาชีพตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีกิจกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ อาทิ กิจกรรมการทอผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ

๔

โครงการฝึกอาชีพ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อให้เยาวชนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนมีวิชาชีพติดตัวและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

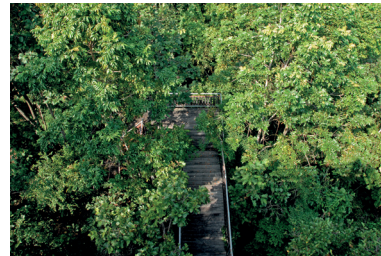

■ ด้านสิ่งแวดล้อม

“...สิ่งแวดล้อมเป็นคำที่มี ความหมายกว้างมาก คือ
ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต
มีความหมายทั้งในด้านที่เป็นรูปธรรม เช่น ดิน น้ำ อากาศ สัตว์ พืช
และเป็นนามธรรม เช่น สภาพความสัมพันธ์อันดี ความเป็นมิตร
หรือเป็นสิ่งที่ไม่ดี ก็คือการปะทะประหารกัน สิ่งแวดล้อม
ทุกประเภทมีผลต่อการเกื้อกูลกัน...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงบรรยายเรื่อง ประสบการณ์การพัฒนาชนบทที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

“... โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ นี้ได้ดำเนินการมาเป็นเวลาถึง ๕ ปีแล้ว และคิดกันว่าจะทำต่อในช่วงที่สองอีก ๕ ปี และคิดมาใหม่ว่าในขั้นที่สองนี้จะทำในลักษณะไหน ... เคยได้แนะนำโรงเรียนต่างๆ ที่ได้ไปเยี่ยม ไม่เฉพาะแต่โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ นี้ โรงเรียนทั่วๆ ไปด้วยว่าเรื่องของนอกจากพืชพรรณแล้ว สิ่งที่มีในธรรมชาติสิ่งที่หาได้ง่ายๆ นั้นก็อาจจะเป็นอุปกรณ์การสอนในวิชาต่างๆ ได้หลายอย่างแม้แต่วิชาศิลปะก็ให้มาวาดรูปต้นไม้ ก็ไม่ต้องหาของอื่นให้เป็นตัวแบบ หรือในเรื่องภาษาไทยการเรียงความก็อาจจะทำให้เรื่องของการเขียนรายงาน ทำให้หัดเขียนหนังสือ หรืออาจแต่งคำประพันธ์ในเรื่องของพืชเหล่านี้ หรือเป็นตัวอย่างงานศึกษางานวิทยาศาสตร์และวิชาอื่นๆ...”

พระราชโอรสทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานในการประชุมประจำปีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ
เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๐ ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา

นับตั้งแต่ในปี ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริให้อนุรักษ์ต้นยางนา และทรงให้รวบรวมพืชพันธุ์ไม้ของภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศปลูกไว้ในสวนจิตรลดา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเกิดขึ้นเพื่อสืบสานพระราชปณิธาน ในปี ๒๕๓๖ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ และทำให้ตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืชต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย ก่อให้เกิดกิจกรรม เพื่อให้มีการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติที่นำผลประโยชน์ มาถึงประชาชนชาวไทย ตลอดจนให้มีการจัดทำ ระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชให้แพร่หลาย สามารถ สื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย กิจกรรมปกป้องพันธุกรรมพืชในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การสำรวจรวบรวมพันธุกรรมพืชที่มีแนวโน้มว่าใกล้สูญพันธุ์ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การนำพันธุ์พืชที่รวบรวมเพาะปลูก และรักษาในพื้นที่ที่เหมาะสมทางกายภาพ และปลอดภัยจากการรุกราน การอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์พันธุกรรมพืช โครงการศึกษาประเมินพันธุกรรมพืชในด้านต่างๆ ให้ทราบองค์ประกอบคุณสมบัติ และการใช้ประโยชน์พืชพรรณ การจัดทำระบบข้อมูลพันธุกรรมพืชด้วยคอมพิวเตอร์ การวางแผนและพัฒนาพันธุกรรมพืชระยะยาว ๓๐-๕๐ ปี รวมถึงกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ได้แก่เยาวชนบุคคลทั่วไป ให้ความเข้าใจ ตระหนักในความสำคัญ เกิดความปิติ และสำนึกที่จะร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์พืชพรรณของไทยให้คงอยู่เป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าประจำชาติสืบไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทยสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ที่เกี่ยวกับ **“ปัจจัยสี่”** อันเป็นพื้นฐานหลักในการดำรงชีวิตของมนุษย์

นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริให้นำโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ ไปปลูกฝังให้เด็กเห็นคุณค่าของพันธุ์พืชด้วยการนำต้นไม้มาเป็นสื่อการเรียนการสอน โดยทรงแนะนำว่าการนำต้นไม้มาปลูกเพิ่มเติมให้เด็กรู้จักต้องไม่มีพืชเสพติด และควรนำตัวอย่าง ดิน หิน แร่ มาแสดงในห้องพิพิธภัณฑ์ด้วย อีกทั้งการสอนควรให้เด็กหัดเขียนตำราจากสิ่งที่เรียนรู้จาก **“สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน”** มีสมาชิก (ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ - พฤษภาคม ๒๕๕๐) จำนวน ๘๖๐ แห่ง มีโรงเรียนที่ได้รับพระราชทานเกียรติบัตรแห่งความมุ่งมั่น จำนวน ๒๒ โรงเรียน และโรงเรียนที่ได้รับป้ายสนองพระราชดำริสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จำนวน ๙๒ โรงเรียน และ **“งานพิพิธภัณฑ์พืช”** เช่น พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา, งานพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาเกาะและทะเลไทย และการฝึกเรียนรู้ทรัพยากรทะเล เป็นต้น เพื่อเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึกด้านอนุรักษ์พันธุกรรมพืช โดยให้เยาวชนนั้นได้ใกล้ชิดกับพืชพรรณไม้ เห็นคุณค่าประโยชน์ ความสวยงาม อันจะก่อให้เกิดสำนึกในการอนุรักษ์พรรณพืชต่อไป

“...งานที่เรียกว่าอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น ก็ทำให้นักเรียนมีโอกาสดู
ได้ศึกษารู้ถึงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติว่า จะมีประโยชน์อย่างไร
กับเราและในเรื่องของสภาพแวดล้อมนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้
มีความเดือดร้อนต่างๆ มากขึ้น เช่น อาจจะน้ำท่วมหรือน้ำแล้ง
กะทันหันนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าในเรื่องของพืชธรรมชาติ
ป่าไม้หรือดินถูกทำลายไป เพราะฉะนั้นถ้าเราศึกษาให้ดีถึงเรื่อง
พวกนี้หาวิธีแก้ไข ก็จะสามารถทำให้ต่อไปเราได้รักษา
สมบัติของตนเองเอาไว้ได้...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๘

จากความสนพระราชหฤทัยในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่ค่ายพระราม ๖ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๓๗ และได้มีพระราชดำรัสถาม นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ กปร. ในขณะนั้น ความว่า **“บริเวณนั้นมีป่าชายเลนมากไหม”** และทรงได้รับทราบข้อมูลของพื้นที่ดังกล่าวซึ่งเคยมีต้นโกงกางอยู่ ๒ ตัน มีต้นแสมอยู่ ๑ ตัน แสดงให้เห็นว่าในอดีตที่บริเวณคลองบางกร้าน้อย และบางกร้าใหญ่ เคยเป็นป่าชายเลน จึงมีพระราชดำริ **“ให้ทำการฟื้นฟูป่าชายเลนบริเวณนั้น”** โดยพระองค์ทรงปลูกโกงกางใบใหญ่จำนวน ๒๐๒ ตัน

ปัจจุบันสภาพป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งพบได้จากสัตว์ที่เข้ามาอาศัย และแพร่ขยายพันธุ์ รวมถึงนกนานาชนิดเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นกว่า ๑๐๐ ชนิด จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาและแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติที่มีชื่อว่า “อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” ต่อมาในปี ๒๕๓๘ จึงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ **“โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน”** โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ไปทรงร่วมปลูกป่าชายเลนด้วยพระองค์เองเมื่อปี ๒๕๔๐ ในโอกาสที่ทรงเป็นประธานเปิดการสัมมนาระบบนิเวศป่าชายเลนครั้งที่ ๑๐ ทรงมุ่งปลูกจิตสำนึกให้เกิดแก่ชุมชนด้วยการลงมือปฏิบัติจริงให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม

“โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นอีกโครงการฯ ที่ทรงสานต่อพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียโดยวิธีธรรมชาติ ทรงให้การสนับสนุนการดำเนินงานโดยใช้หลักการทางนิเวศพัฒนามาควบคุมการผลิต วางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและการกำจัดของเสีย/มลพิษ ซึ่งมีเป้าหมายที่จะมุ่งเน้นหาประสิทธิภาพการบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะด้วยการสร้างกลไกเทคโนโลยีอย่างง่าย ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ การจัดหาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติมาใช้ปรับสมดุลให้เหมาะสม และศึกษาแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง

ปัจจุบันโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ ประสบผลสำเร็จเป็นต้นแบบการบำบัดน้ำเสียโดยธรรมชาติที่ครบวงจรสามารถขยายผลการพัฒนาไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศกว่า ๓๐ แห่ง นอกจากนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงงานสานต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการทดลองและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเกษตรกรรม โดยได้พระราชทานพระราชดำริให้ศูนย์จักรพันธ์เพ็ญศิริจักรพันธ์ตรวจสอบชื่อ จันกะผัก ทำการศึกษาวิจัยผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอย่างดีมีคุณภาพไว้เพื่อสนับสนุนให้แก่ราษฎร รวมทั้งได้พระราชทานพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง ๖ แห่ง ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไว้เพื่อช่วยเหลือราษฎรในยามขาดแคลนและประสบภัยพิบัติอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังทรงห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะหมดลงโดยเฉพาะ “ป่าไม้” จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนิน “การปลูกป่า ๕ ระดับ” ซึ่งเป็นการจัดการปลูกพืชแบบผสมผสานให้มีความหลากหลายทั้งชนิดพรรณพืชและระดับความสูงต่ำแบ่งออกเป็น ๕ ระดับความสูง คือ ๑) พืชมีหัวใต้ดิน ๒) พืชไม้เลื้อย ๓) พืชไม้พันธุ์เตี้ย/ไม้พุ่ม ๔) ไม้ยืนต้นระดับกลาง และ ๕) ไม้ยืนต้นทรงสูง โดยปลูกในพื้นที่เดียวกันให้เกิดระบบนิเวศคล้ายป่าธรรมชาติที่มีการเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยกันและกันของพืชและเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

■ ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย

สมเด็จพระเทพรัตน
ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรง
สนพระทัยด้านศิลปวัฒนธรรมมา
ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยเฉพาะทาง
ด้านดนตรีไทย ทรงสนับสนุนในการ
อนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ความรู้
อย่างต่อเนื่องมาตลอด ทรงเป็นแบบอย่าง
ในการเสด็จฯ ไปทรงเครื่องดนตรีไทย
ร่วมกับประชาชนทั้งในและต่าง
ประเทศ นอกจากนี้ ยังทรงอนุรักษ์
ดนตรีไทยโดยการชำระโน้ตเพลง
บันทึกเพลงเก่า และเผยแพร่งาน
เหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริม
ให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จัดการ
เผยแพร่งานทางด้านดนตรีไทย

นอกจากนี้ ยังทรงอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปวัฒนธรรมด้านอื่นๆ อีกหลากหลายสาขาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ด้านการช่างไทย นาฏศิลป์ไทย งานพิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ภาษาและวรรณกรรมไทย และด้วยพระอัจฉริยภาพทางอักษรศาสตร์ จึงมีพระราชนิพนธ์วรรณกรรมทั้งสารคดีและบันเทิงคดีที่ทรงคุณค่าด้านวรรณศิลป์ รวมถึงยังทรงโปรดฯ ให้จัดการแสดงโขนแบบกลางแปลงขึ้น ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และโขนหน้าจอบแบบโบราณที่หาชมได้ยาก ณ สังคีตศาลา กรมศิลปากร ตลอดจนเรื่องอาหารไทย และวิถีชีวิตไทยในด้านอื่นๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสังคมสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กพิการและด้อยโอกาส ฯลฯ การพระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่เหล่าศิลปิน

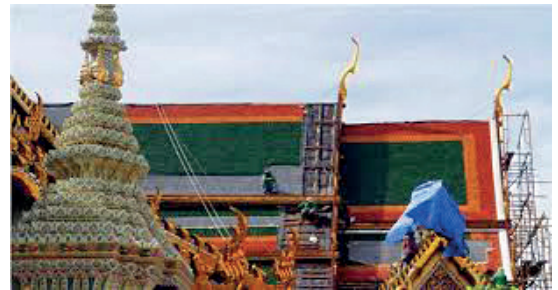

น้อยใหญ่มากมาย ทั้งศิลปินแห่งชาติ ศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินเพลงลูกทุ่ง เช่น เส็ตจา ไปเป็นประธานในงานด้านวัฒนธรรม เส็ตจา ไปเยี่ยมเยียนศิลปินที่เจ็บป่วยหรือพระราชทานของเยี่ยม พระราชทานรางวัลแก่ศิลปินเป็นต้น ซึ่งพระมหากษัตริย์คุณดังกล่าวล้วนสร้างขวัญกำลังใจ และก่อให้เกิดการตื่นตัวในวงการศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ทรงเป็นปราชญ์ทางภาษา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและพิพิธภัณฑวิทยา ที่สำคัญยิ่งคือได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม ทั้งในด้านการอนุรักษ์ พัฒนา การปลูกฝังเผยแพร่ การถ่ายทอดสืบสาน และการจัดเก็บข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบอีกด้วย

พระราชกรณียกิจอันทรงคุณค่าที่ทรงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องนี้จึงทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระสมัญญานามว่า **“เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย”** เมื่อปี ๒๕๓๑ และ **“วิศิษฎ์ศิลปิน”** เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อเฉลิมพระเกียรติที่ทรงมี พระปรีชาสามารถในศิลปะหลายสาขา และคณะรัฐมนตรีซึ่งมี พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่ง เป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น มีมติให้วันที่ ๒ เมษายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพเป็น **“วันอนุรักษ์มรดกของชาติ”** เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในด้านการอนุรักษ์มรดกของชาติในสาขาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

โครงการการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วยโครงการฯ ต่างๆ อาทิ

๑. พิพิธภัณฑ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามทรงเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๒๓
๒. อุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
๓. พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
๔. โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ วิทยาลัยในวัง (หญิง)

๕. โรงเรียนผู้ใหญ่วัดพระตำหนักสวนกุหลาบ
วิทยาลัยในวัง (ชาย)

๖. กาญจนภิเษกวิทยาลัยช่างทองหลวง

๗. ศูนย์การศึกษาภายนอกโรงเรียนกาญจนา
ภิเษก (วิทยาลัยในวัง)

๘. ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ
วัดท่าสุทธาวาส จังหวัดอ่างทอง

๙. ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัด
อัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรม
ราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในด้านการศาสนา
ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะภาษาและวัฒนธรรมไทย
ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าของชาติไทยให้ดำรงคงอยู่คู่
ผืนแผ่นดินไทยสืบไป

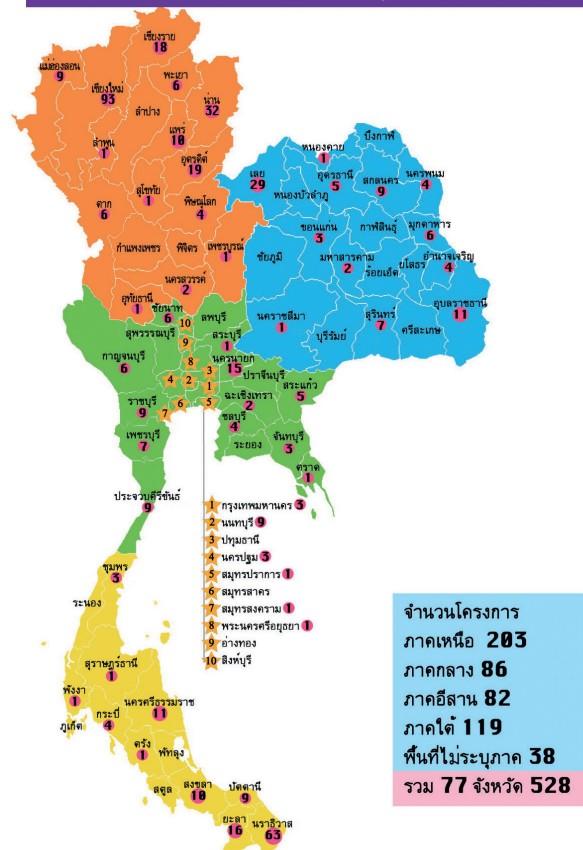

บทสรุป : ปวงประชาเป็นสุขสันต์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสานต่อพระราชปณิธาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในโครงการ พัฒนาด้านต่างๆ และโครงการที่เกิดจาก พระองค์เองอย่างต่อเนื่อง จนเกิดโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้วกว่า ๕๒๘ โครงการ (กันยายน ๒๕๕๓) ในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ โดยจะเสด็จพระราชดำเนินทอด พระเนตรพื้นที่ต่างๆ ด้วยพระองค์เอง เมื่อมี พระราชดำริในการพัฒนาแล้วจะทรงติดตาม และให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจะ ทรงติดตามพระราชกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการ พัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโครงการพัฒนาเพื่อ สงเคราะห์พสกนิกรในโครงการส่วนพระองค์เอง อันเป็นการทรงงานที่ล้วนแล้วแต่มุ่งประโยชน์ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนชาวไทย ทั้งสิ้น

สรุปจำนวนโครงการ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ตั้งแต่ ปี 2525-2557 โดยการสนับสนุนของสำนักงาน กปร.

เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พสกนิกรทั่วประเทศมาโดยตลอดว่า ทรงสนพระทัยและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจหลากหลาย มีขอบข่ายพัฒนาครบทุกด้าน นับตั้งแต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ยากไร้ให้มีการส่งเสริมการศึกษาในทุกระดับ และการมีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดีพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรงนำเทคโนโลยีอย่างง่ายด้วยธรรมชาติแก้ไขธรรมชาติจากแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้

ในการดำเนินโครงการฯ และ
ยังทรงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
ไทยทุกแขนง ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ให้คงคุณค่าและยัง
สืบสานต่อ อีกทั้งยังทรงริเริ่ม
โครงการต่างๆ อย่างเป็น

รูปธรรม และทรงดูแลติดตามความคืบหน้าอย่างใกล้ชิดจนได้รับการยกย่องจากหลายองค์การ
ระดับนานาชาติให้ทรงเป็นผู้นำผู้ริเริ่มจากการปฏิบัติในการพัฒนาการศึกษาให้ถ้วนทั่วแก่ทุก
กลุ่มชนในฐานทุรกันดารและผู้ด้อยโอกาส สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การยูเนสโกที่รณรงค์
เรื่องการศึกษาเพื่อทุกคน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าที่ทรงงานหนัก แม้จะต้องตรากตรำพระวรกายเพียงใด ก็ไม่เคยปรากฏเลยสักครั้งที่จะแลเห็นความท้อแท้จากพระองค์ จึงทรงได้รับการยกย่องจากนานาชาติ ตลอดจนประชาชนคนไทยโดยทั่วไปว่า ทรงเป็นเจ้านักพัฒนาและทรงสานต่องานพัฒนาจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ให้บังเกิดความยั่งยืนสืบไป อันสะท้อนให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ และพระอัจฉริยภาพในการประกอบพระราชกรณียกิจ เพื่อประชาชนและประเทศชาติ

ทรงเป็นที่รักและสถิตเป็นมิ่งขวัญอยู่ในหัวใจของไทยทั้งปวง

“...สิ่งที่ฉันทำเพื่อตนเองมีอยู่ ๒ อย่างคือ
กินกับเรียนหนังสือ นอกนั้นทำเพื่อผู้อื่นหมดเลย...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เลขที่ ๒๐๑๒ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๖ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน

เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๐๐-๖ โทรสาร ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๖๒

www.rdpb.go.th [Facebook.rdpb.project](https://www.facebook.com/rdpb.project)

ISBN : 978-616-7671-38-3

